

Onder redactie van Tom Kroon & Bas Levering

**Grote pedagogen
in klein bestek**

Emmi Pikler (1902-1984)

Gids in aandachtige en intieme verzorging

Hedie Meyling

De Hongaarse kinderarts Emmi Pikler ontdekte dat baby's en jonge kinderen zich zelfstandiger ontwikkelen wanneer verzorgers hen als actieve deelnemers in de verzorging betrekken. Zij liet zien dat terloopse verzorgingsmomenten tijdens het eten, baden, verschonen en kleden de gelegenheid bieden voor een regelmatig, intiem en leerzaam samenzijn. In onze hectische tijd leren verzorgers tijdens Pikler-cursussen kinderen geduldig in hun ontwikkeling te observeren en volgen in plaats van daarop vooruit te lopen.

Veel misverstanden ontstaan dan wanneer men star adviezen opvolgt. Ik wil de ouders geen dogma's bijbrengen ... belangrijk is dat wij ons het wezenlijke eigen maken. Dat wezenlijke is: Neem waar! Leer je kind kennen! Wanneer je echt merkt wat het verlangt, wanneer je voelt wat het werkelijk bedrukt, wanneer je ziet wat het nodig heeft, dan zal je ook juist handelen, je zult het goed begeleiden en opvoeden. (Emmi Pikler, Friedliche Babys – zufriedene Mütter).

Emmi Pikler werd in 1902 in Wenen geboren als Emilie Madleine Reich. Op zesjarige leeftijd verhuisde ze met haar ouders naar Boedapest. Haar besluit kinderarts te worden bracht haar terug naar Wenen waar ze medicijnen ging studeren. Ze specialiseerde zich in kindergeneeskunde aan de Weense Universiteitskliniek waar ze bij de professoren Clemens von Pirquet en Hans Salzer in 1927 promoveerde.

'De Pirquet Kliniek,' zei Emmi Pikler in een interview, 'was een interessante

kliniek. Men kwam uit de hele wereld om daar te studeren vanwege de hoge genezingsstatistieken. Er werden weinig medicijnen gebruikt, men hield zich meer bezig met de opvoeding van de kinderen. Professor Von Pirquet hechtte er grote waarde aan dat de aankomende kinderartsen leerden om gezonde kinderen gezond te houden en zich niet te beperken tot het herkennen en genezen van ziekten. Niet de ziekte was de hoofdzaak, maar het kind. Afhankelijk van hun ziekte mochten de kinderen overdag uit bed. Er werden speelhoeken ingericht, zelfs voor de allerkleinsten. Ze kregen kleding en luiers aan waarin ze zich goed konden bewegen. Kinderen brachten meerdere uren buiten door of voor geopende vensters in speciale slaapzakken. Tijdens het eten gold de regel geen lepeltje meer geven dan dat 't kind prettig vindt.'

Een soortgelijke mentaliteit had professor Salzer van de afdeling kinderchirurgie. Hij slaagde erin de kinderen niet te laten huilen terwijl hij ze onderzocht of verbond: 'Daarvoor diende men vriendelijk en behoedzaam te zijn en de kinderen zo gerust te stellen, dat ze slechts dan huilden als het werkelijk pijn deed, en niet uit angst.'

Door hun invloed kwam Pikler tot inzichten over fysiologie en preventie die bepalend waren voor haar latere werk. Preventie betekende voor haar vooral het tot stand brengen van een totaliteit aan harmonische condities welke een gezond leven en een gezonde ontwikkeling mogelijk maakt.

Emmi's derde leraar was haar eigen man György Pikler, een wiskundige en vooruitstrevend pedagoog. Gezamenlijk besloten ze de ontwikkeling van hun eerste dochter die in 1931 geboren werd geduldig te volgen. Ze respecteerden haar individuele ritme en gaven haar vanaf het begin de mogelijkheid haar eigen initiatief te volgen in haar bewegingen en spel. Ze werd nooit in een positie gebracht waar ze zelf nog niet in of uit kon komen. Liefdevol verzorgd door haar ouders, voelde ze zich voldoende zeker om de meest uiteenlopende uitdagingen aan te gaan.

In 1935 kreeg Emmi Pikler een vergunning om zich als zelfstandig kinderarts in Hongarije te vestigen. Als jodin kon ze in het toen antisemitische Hongarije geen werk krijgen in openbare gezondheidsinstellingen. Een jaar later werd haar man op politieke gronden gevangen genomen en bleef ruim tien jaar tot aan het einde van de oorlog vastzitten. Emmi heeft samen met haar dochter Anna de Tweede Wereldoorlog overleefd dankzij de hulp van ouders die ze als kinderarts had begeleid.

Wanneer we de mogelijkheden van het kind en zijn zelfstandige activiteit vertrouwen en hem voor zijn eigen leerontwikkeling een ondersteunende omgeving bieden, is het tot veel meer in staat dan over het algemeen aangenomen wordt.

Begeleiding van ouders

Gedurende de tien jaar waarin Pikler in haar eigen kinderartspraktijk werkte, hielp ze ouders een omgeving te scheppen die niet alleen de goede gezondheid van de kinderen garandeerde, maar waar in een harmonieuze relatie ook de mentale en fysieke mogelijkheden van de kinderen tot hun recht kwamen. Tijdens haar wekelijkse huisbezoekjes – verschillende kinderen noemden haar tante Emmi – observeerde ze samen met de ouders hun kinderen en leerde hen te vertrouwen op de aangeboren mogelijkheden van baby's (de competente baby). Ze leerde hun de unieke manier en het eigen tempo van de ontwikkeling te zien en te respecteren. Een volstrekt nieuwe manier van opvoeden in die tijd. De ouders waren trots op hun opgewekte en zelfstandige kinderen en genoten van hun ouderschap.

Het kindertehuis

In 1946, tijdens de chaotische nasleep van de oorlog, werd Emmi Pikler directeur van een tehuis voor kinderen van nul tot drie jaar in de Lóczystraat in Boedapest. In deze setting kon zij haar pedagogische ideeën verder uitwerken en onderzoeken. Pikler leidde zelf de verzorgsters op vanuit haar visie dat (1) de zuigeling al bij zijn geboorte is uitgerust met het vermogen tot communiceren en leren, (2) het de taak van de volwassene is om de voorwaarden te scheppen waaronder dit potentieel en de autonomie van het kind tot bloei kunnen komen. Deze voorwaarden betreffen een vrije bewegingsontwikkeling voor het kind en een betrouwbare relatie met de volwassene.

Vanaf de start van het tehuis werden de ontwikkeling van de kinderen, de manier van verzorgen en de opvoedingaspecten nauwkeurig gedocumenteerd. In 1961 werd Lóczy 'het Nationaal Methodologisch Instituut voor verzorging en opvoeding van baby's en kleine kinderen in tehuizen'. Vanaf die tijd startte men een uitgebreid onderzoek en werd het tehuis tevens een opleidingscentrum.

Emmi Pikler was tot 1978 de directeur. Ze bleef echter actief en vervulde een adviserende rol tot aan haar dood in 1984. Sinds 1998 leidt Anna Tardos, Piklers oudste dochter, het Pikler Instituut.

Als een kind de mogelijkheid krijgt in zijn eigen verzorging een actieve deelnemer te zijn in plaats van een passieve ontvanger, vergroot dit zijn gevoel van autonomie en zelfvertrouwen.

Verzorgingsmomenten

Pikler ging ervan uit dat het verzorgen van een zuigeling al opvoeden is. De verzorgingsmomenten tijdens het eten, baden, verschonen en kleden bieden de mogelijkheid voor een regelmatig intiem en plezierig samenzijn met het kind. De kwaliteit van de zorg wordt bepaald door de verbale en non-verbale communicatie tussen de volwassene en het kind op deze momenten, waardoor het kind eerst leert anticiperen, dan kan participeren en uiteindelijk kan coöpereren in zijn eigen zorg. Pikler hechtte zoveel waarde aan een zorgvuldige, aandachtige fysieke verzorging omdat juist het verzorgen op deze manier het kind het gevoel van geborgenheid geeft. Het gevoel van veiligheid is een van de belangrijkste voorwaarden voor het kind om te kunnen leren en met plezier te kunnen bewegen en zelfstandig te spelen. Alleen als het kind deze innerlijke zekerheid voelt geliefd te zijn, heeft het de interesse en de energie om zichzelf en zijn omgeving te onderzoeken.

Onderzoek van Emmi Pikler toonde aan dat een baby niet alleen actief samenzijn met zijn moeder/verzorger nodig heeft, maar ook net zoveel tijd en ruimte waarin hij met zichzelf bezig kan zijn. De gegevens laten zien hoe belangrijk en zinvol spontane activiteiten zijn, welke functie ze vervullen en aan welke voorwaarden de omgeving moet voldoen om vrije activiteit voor de baby mogelijk te maken.

Bovendien wordt duidelijk hoe de sensomotorische ontwikkeling van een baby samenhangt met wat hij dagelijks aan nieuwe indrukken opdoet en hoe hij zich dingen eigen maakt. De conclusies van haar onderzoeken tonen onomstotelijk aan hoe groot het belang van vrijheid van beweging en activiteit is op de persoonlijkheidsvorming van de baby.

Pikler in onze tijd.

Hoe bruikbaar zijn Piklers pedagogische adviezen voor ons? Het lijkt alsof de tijd nu rijp is voor haar werkwijze. Er is de afgelopen twintig jaar internationaal een groeiende belangstelling voor haar werk. In Nederland kwam het werk van Pikler voor het eerst onder de aandacht door de uitgave van het boek *De Visie van Emmi Pikler* en de film *Vrij bewegen* in 2002.

Vijf jaar later bleek ook de kinderopvang geïnteresseerd in haar werkwijze. In de cursussen die de Emmi Pikler Stichting Nederland verzorgt, leren leidsters een nieuwe manier van kijken naar kinderen en daaruit voortkomend een andere manier van benaderen.

In de groepen die volgens de Pikler-pedagogiek werken zien we bewegelijke, alerte en zelfstandige kinderen. Dankzij aangepast speelgoed wordt er volop en uitbundig gespeeld en toch heerst er meer rust in deze groepen. Leidsters leren voorspelbaar te zijn naar de kinderen waardoor die zich veilig voelen. Vluchtige en oppervlakkige aandachtsmomentjes tussen kind en

leidster maken nu plaats voor langere intensieve een-op-een verzorgingsmomenten. Het is tijdens deze momenten dat het kind van de verzorgende volwassenen kan leren. Verzorgen wordt een dialoog, verzorgen wordt opvoeden.

Innerlijke rust en vertrouwen

Hoewel de Pikler-pedagogiek ons vele praktische en direct toepasbare handvatten biedt is vertrouwen in de competentie van het kind en een zekere mate van innerlijke rust belangrijk. Dat is wellicht wat de Pikler-pedagogiek in onze tijd anders maakt dan andere pedagogische stromingen, die eerder een constante actieve stimulering van kinderen door volwassenen voorstaan.

Ouders lijken meer dan ooit ongeduldig uit te zien naar het moment dat hun kind gaat kruipen, lopen en praten. Daarbij verlangt onze maatschappij dat ouders liefst beiden zo snel mogelijk weer gaan werken. Het is lastig om de innerlijke rust te bewaren. Goed nieuws voor de drukke ouders is dat Pikler ons heeft geleerd dat we vooral de verschillende verzorgingsmomenten op een dag kunnen uitbuiten om intieme momenten met ons kind te hebben. In deze momenten van rustig samenzijn ervaart het kind naast de lichamelijke ook een emotionele bevrediging. Het kan daarna voldaan zelf gaan spelen of slapen. Als tegenwicht tegen de huidige hectiek leert Piklers pedagogiek ouders met geduld en vertrouwen de ontwikkeling van hun kind te volgen en ervan te genieten.

Literatuur

- David, Myriam & Appell, Geneviève (1973). *Lóczy, ou le maternage insolite*. Parijs.
Gerber, Magda (1999). *Dear Parent*. Los Angeles.
Pikler, Emmi (1982). *Friedliche Babys – zufriedene Mütter*. Freiburg.
Pikler, Emmi & Tardos, Anna (1994). *Miteinander vertraut werden*. Freiamt.
Tardos, Anna & David, Myriam (2002). *De Visie van Emmi Pikler*. Amsterdam: Emmi Pikler Stichting.

Kijk voor meer informatie op www.pikler.nl

In oude teksten over opvoeding vind je soms inzichten die naadloos aansluiten bij je eigen ideeën. Maar oude pedagogische inzichten kunnen ook inspireren doordat ze juist haaks staan op alles wat we tegenwoordig vanzelfsprekend vinden. Helaas komen de meeste opvoeders en pedagogische professionals er nauwelijks toe om kennis te nemen van het gedachtegoed van grote pedagogen. Dat is vooral een gemis omdat de pedagoog van vroeger en de pedagoog van nu veel gemeen hebben. Ze delen in ieder geval het besef dat kinderen in een beperkt aantal jaren tot een vorm van zelfstandigheid moeten opgroeien, zodat ze een eigen bijdrage kunnen leveren aan de samenleving.

In *Grote pedagogen in klein bestek* worden het gedachtegoed en de levensloop van zesenvestig grote pedagogen en denkers over opvoeding besproken: van Comenius tot Korczak en Mohammed tot Montessori. Kernvragen zijn: hoe keken zij tegen kinderen aan, hoe dachten zij over opvoeding, en wat hebben ze ons vandaag nog te zeggen?

Tom Kroon en Bas Levering maken deel uit van de redactie van Pedagogiek in Praktijk Magazine. Een aantal van de opgenomen biografieën werd eerder in PiP Magazine gepubliceerd.

SWP

ISBN 97 890 666 658 615 / NUR 847

9 789066 658615

www.swpbook.com